

Haar onderzoek bevindt zich op het kruispunt van politieke theorie, internationale betrekkingen, media en culturele studies. Normaal gesproken probeert **Lisa Gaufman**, assistant professor of Russian discourse and politics, met een heel arsenaal van methodes rustig in kaart te brengen hoe verschillende mensen in Rusland denken, bijvoorbeeld over de verhouding met Oekraïne. ‘Maar die tijden zijn voorbij’, zegt ze.

Wat denkt de Rus ervan?

Vóór de Russische inval in Oekraïne werd haar werk al steeds lastiger omdat mensen door de toenemende repressie in Rusland steeds minder hun gedachten konden delen. Maar sinds 24 februari 2022 lijkt Lisa Gaufmans onderzoek nauwelijks nog op haar werk van voordien. Een bron waar ze altijd veel uit geput heeft, zijn sociale media. De digitale wereld heeft haar speciale aandacht als onderzoeker. ‘Instagram wordt nu in Rusland officieel als extremistische organisatie gezien. Natuurlijk hebben mensen VPN’s waarmee ze blokkades kunnen omzeilen, maar ze gebruiken Instagram nu op een heel andere manier,’ legt Gaufman uit. ‘Het grootste Russische social media platform is VKontakte. Dat is niet verboden, maar iedereen weet dat de geheime dienst met alles meeleeft. De meeste rechtszaken tegen gewone burgers begonnen met een *comment* op VKontakte. Uiteraard houden mensen zich in. Wat je daar leest geeft een vertekend beeld van wat mensen denken.’

Gedachtengoed Kremlin

Toch is de bron van sociale media niet helemaal drooggevallen voor Gaufman en haar collega’s. Ze kijken bijvoorbeeld naar het taalgebruik. Eerder, bijvoorbeeld na het begin van de oorlog in Oost-Oekraïne in 2014, zag ze dat mensen wel het gedachtengoed van het Kremlin overnamen, maar daar eigen woorden voor gebruikten. Ze hadden zich de argumenten en het onderliggend wereldbeeld dus eigengemaakt. ‘Nu zien we

FOTO KEES VAN DE VEEN

Lisa (Elisaveta) Gaufman

(Moskou, 1986) is assistant professor Russian discourse and politics aan de Faculteit der Letteren van de RUG. Ze behaalde haar master in Vredesstudies en internationale politiek in Tübingen en promoveerde er in 2014 op *Threat narratives in Putins Russia*. Daarvoor deed ze haar bachelor Internationale Betrekkingen in Moskou. Ze spreekt goed Nederlands, al slippen er vaak woorden en zinswendingen uit andere talen tussendoor. ‘Nederlands is mijn vijfde taal’, lacht ze.

dat veel minder. Mensen gebruiken vaak precies dezelfde woorden als het regime.’ Ze hebben de denkwijze achter de inval in Oekraïne dus niet verinnerlijkt. ‘Maar dat wil niet zonder meer zeggen dat ze die niet steunen. Het zegt alleen iets over de manier waarop ze naar de oorlog kijken.’

En opiniepolls, in Nederland een standaardonderdeel van de gereedschapskist van wie de publieke opinie in kaart wil brengen? ‘Dat die in Rusland weinig voorstellen, zullen de meeste mensen in Nederland wel begrijpen’, denkt Gaufman. Als er straf staat op het uiten van een dissidente mening, ga je niet het achterste van je tong laten zien als er mensen met een vragenlijst voor je deur staan. Bovendien heeft de vraagstelling niet altijd wat te maken met de conclusie die aan de antwoorden wordt verbonden. ‘Dan gaat een onderzoek over de steun voor de oorlog, maar dan is een van de vragen: “steun je het beleid van de president?”. Dat is echt iets anders.’ Maar het blijft voor Gaufman en haar collega’s onverminderd nuttig om naar de peilingen te kijken. ‘Wat ik dan interessant vind zijn de mensen die zeggen: “ik werk niet mee”’

Steun voor de oorlog

De Russische steun voor de oorlog is dus zeker minder groot dan de opiniepeilingen ons willen doen geloven. Maar hoeveel minder? Dat durft Gaufman echt niet te zeggen. ‘We weten het gewoon niet. De afkeuring van de oorlog heeft vele vormen, met feministen en inheemse activisten als meest effectieve

De Russische journalist Marina Ovsyannikova, verscheen in maart tijdens een liveuitzending van de staatstelevisie in beeld met een protestbord tegen de oorlog in Oekraïne.

stemmen, en de steun voor de oorlog is al even veelzijdig. Een collega-wetenschapper, Jeremy Morris, spreekt bijvoorbeeld van *defensive consolidation*. Mensen die vóór de oorlog het idee van een oorlog verwierpen, staan er, nu die realiteit is, soms toch volledig achter. Ze hebben het idee dat ze alleen zo hun land kunnen steunen. Een heel ingewikkelde manier van denken.' Maar wel een mechanisme waar wetenschappers rekening mee moeten houden. Op deze manier is er zelfs bij sommige criticasters van Poetin steun voor de oorlog.

Iris de Graaf

Over het algemeen is Gaufman zeer te spreken over hoe Nederlandse media de bevolking op de hoogte houden over wat er in Rusland gebeurt. 'Dat komt bijvoorbeeld door RUG-Alumnus van het Jaar Iris de Graaf van de NOS, die nu weer terug is in Moskou, en hard werkt een eenzijdig beeld te voorkomen.' Sinds eind februari wordt Gaufman regelmatig door media bevraagd over 'de mening' van 'de Russen'. Soms moet ze dan het antwoord schuldig blijven. 'Het is gewoon niet zo eenvoudig te zeggen, wetenschap kost tijd.' Ze ziet dat zogenaamde *hot takes* in de mediadebatten overheersen. Mensen die een paar minuten na een gebeurtenis al een in oneliners verpakte verklaring hebben, die vervolgens een eigen leven gaat leiden. Gaufman betreurt dat en wil daar niet aan meewerken. Maar als er ruimte is voor gedachten die de *hot take* overstijgen, is ze juist graag bereid media te woord te staan.

Mentoren gezocht

Lisa Gaufman is mentor bij de University of New Europe (UNE). Deze universiteit in wording, geïnitieerd door alumna Ellen Rutten, wil een thuis bieden aan academici die in hun herkomstland niet vrij en veilig kunnen werken. Het mentorprogramma is opgezet om academici in nood uit Oekraïne, maar ook uit Rusland en Belarus, steun te bieden van West-Europese academici. Het contact verloopt digitaal en is niet tijdrovend, de UNE begeleidt de mentoren. Geïnteresseerd?

Kijk op www.neweurope.university/mentoring. Academici uit alle vakgebieden zijn welkom.

Talkshowtafels

Ze is blij als ze haar collega's – ook al RUG-alumnae – Ellen Rutten (UvA) en Marielle Wijermans (UM) ziet optreden in de media, want Gaufman kijkt soms met verbazing naar wie er verder als 'deskundigen' bij de talkshowtafels aanschuiven. 'Dat zijn soms mensen die één keer in Rusland zijn geweest – en dan alleen in Moskou – die de taal niet spreken en geen Russische kennissen hebben, maar ondanks dat álles menen te begrijpen wat er in dat land speelt.' Daarover mogen de media best eens bij zichzelf te rade gaan, vindt ze. In haar academische omgeving speelt eigenlijk hetzelfde. 'Ook op congressen treden soms sprekers op die vanachter hun bureau van alles hebben onderzocht maar nooit met de mensen waar het

om gaat hebben gesproken. Terwijl ons soort wetenschap echt over mensen gaat.

Objectiviteit bestaat niet, ook niet in de wetenschap. Dat kunnen we het beste maar gewoon erkennen.' Ervaringskennis van onderzoekers wordt vaak afgedaan als subjectief, vertelt ze. Maar op grond van hun ervaringen stellen mensen die een persoonlijke betrokkenheid hebben andere vragen, die minstens zo belangrijk zijn. 'We hebben verschillende perspectieven nodig.'

Geen monoliet

Dat is misschien ook een manier waarop we het beeld van Rusland als een uniforme massa achter ons kunnen laten, een punt dat Gaufman in dit interview erg graag wil maken. 'Rusland is geen monoliet, is niet uit één stuk. In Rusland wonen niet alleen etnische Russen.' Dat werd bijvoorbeeld al duidelijk bij de mobilisatie, toen bleek dat vooral mensen uit deelrepublieken van de Russische federatie die niet etnisch Russisch zijn werden opgeroepen. Maar ook bijvoorbeeld Siberië is oorspronkelijk niet Russisch, benadrukt Gaufman. Daar is in de voorbije eeuwen een grote Russificatie geweest, zeker. Maar de cultuur die je daar aantreft is een wisselwerking van de oudere lokale culturen en de koloniserende Russische. Een heel andere wereld dan Moskou, waar onze ogen zich als eerste op richten en waar ze dan vaak blijven steken. Gaufman herhaalt het nog maar eens: 'Rusland is geen monoliet.'